

СТАНОВИЩЕ

**върху дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен
„доктор“**

Автор на дисертационния труд: Елица Венелинова Грамадска

Тема на дисертационния труд: Развитие на регионализацията в Република България

Научна област: 3.7. Администрация и управление

Докторска програма: Регионално развитие

Научен ръководител: доц. д-р Климент Минев Найденов

Научно звено: Катедра „Регионално развитие“, Геолого-географски факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Член на научното жури, изготвил становището: доц. д-р Елена Симеонова Петкова, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Геолого-географски факултет, Катедра „География на туризма“

Основание за изготвяне на становището: Заповед на Ректора на Софийски университет „Св. Климент Охридски“ №РД 38-353/ 15.07.2021 г.

Становището е изготвено в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ППЗРАСРБ) и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Данни за дисертанта:

Елица Грамадска е придобила бакалавърска степен по География, учител по география, в Геолого-географския факултет (ГГФ) на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (СУ) и втора специалност към бакалавърската степен в Стопанския факултет на същия университет. Впоследствие, тя е получила също и магистърска степен по Регионална и политическа география от ГГФ на СУ. Била е стажант в Комитета на регионите, където е работила основно с екипа, отговарящ за Европейски обединения за трансгранично сътрудничество, за което притежава сертификат за проведен стаж.

Своята кариера тя започва в Нов български университет като координатор в департамент по Пластични изкуства. Продължително време тя е работила в Министерството на регионалното развитие и благоустройство, където последователно е заемала длъжностите Старши експерт в Дирекция Териториално управление и децентрализация и Главен експерт в Главна дирекция Програмиране на регионалното развитие. Това ѝ е дало възможност да добие подходящи компетенции, така че да се насочи към разработване на научно изследване по темата на настоящата дисертация в областта на регионалното развитие и управлението на регионално равнище.

Данни за процедурата:

Елица Грамадска е зачислена като докторант на самостоятелна подготовка по професионално направление 3.7. Администрация и управление в докторска програма „Регионално развитие“ към катедра „Регионално развитие“, считано от 1.10.2020 г. до 1.10.2023 г. със Заповед на Ректора на СУ №РД 20-1512/ 29.09.2020 г.

Поради положително решение на първичното звено за готовността за защита на дисертационния труд със Заповед на Ректора на СУ №РД-20-1317/ 9.07.2021 г. Елица Грамадска е отчислена предсрочно с право на защита, считано от 30.06.2021 г.

Обща характеристика на дисертационния труд:

Дисертацията адресира темата за въвеждане на децентрализация в България на регионално ниво – разбирано като междинно ниво, което включва области и райони на планиране. Фокусът на дисертацията са протичащите процеси на децентрализация в страната на регионално ниво и влиянието на европеизацията и демократичните промени върху тях. Направен е също преглед на процесите на регионализация и подхода за създаване на междинно ниво за местно самоуправление в две държави-членки на ЕС – Гърция и Чехия, така че да бъдат изведени изводи, съотносими към България. Специално внимание е обърнато на новия регионален подход на ЕС и новата Програма за развитие на регионите 2021-2027 г. в България. Направени са предложения за промяна на NUTS 2 класификацията на регионите в страната. Очертани са проблемите на процеса на децентрализация на регионално ниво в България и са посочени възможни сценарии за бъдещо развитие на регионализацията в страната за следващото десетилетие.

Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем:

Актуалността и значимостта на темата на дисертационния труд се обуславят от необходимостта за въвеждане на децентрализация на регионално ниво. Дисертантката е извела две основни обстоятелства за тази необходимост, а именно: промените в България след 1989 г. и тенденциите в развитието на ЕС. От своя страна децентрализацията на регионално ниво е свързана с изграждане на ефективни нива и подходящо управление съобразно нуждите на страната. В продължение на дълги години в страната се води периодичен дебат относно необходимостта от административно-териториална реформа и въвеждане на териториално самоуправление, които все още не са реализирани. Тази нужда се обуславя както поради демократичните промени в България, включително и от негативните тенденции в развитието на българските райони по отношение на ключови социално-икономически показатели, така и поради политиката на сближаване в Европейската общност, която изисква ефективно разпределение на европейските фондове, с които се предоставя финансова помощ и добра координация на публичните политики, водеща до ефективно управление. Актуалността на темата се обуславя и от извършените наскоро – през 2020 г. - промени в Закона за регионалното развитие, както и от заложеното изпълнение на Интегрирани териториални инвестиции в Програмата за развитие на регионите 2021-2027 г. Всичко това налага провеждането на научно изследване, което въз основа на научни методи, да отговори на актуалните и значими въпроси, свързани с развитието на процесите на регионализация в Република България.

Понятията и концепциите, свързани с осъществяване на процеса на регионализация добиват все по-голяма популярност. Това налага изясняването на тези понятия преди да се пристъпи към провеждане на научни изследвания в тази област. Държавите от Западна и Централна и Източна Европа развиват различни идеи и процеси за регионализация. Ето защо все по-голяма актуалност добива въпроса за извеждане на основните тенденции в подходите към регионализация на тези държави. Значение за съвременните научни изследвания в областта на регионалното развитие имат влиянието на европеизацията и вътрешните държавни процеси върху административно-териториалната структура и регионалната политика на България. За постигане на ефективно управление в страната от значение е проучването на процесите и формулираните идеи по отношение на децентрализацията на регионално ниво, както и връзката им с прилаганата Оперативна програма за регионално развитие. На тази основа е възможно да бъдат изведени основните предизвикателства и да бъдат направени предположения за бъдещото развитие на процеса на регионализация в България.

Оценка на структурата на дисертацията:

Дисертационният труд е в обем от 247 страници. В структурно отношение дисертационният труд включва титулна страница, съдържание, увод, три глави, заключителна част и библиографска справка. Налични са също така и списък на използваните съкращения (в началото на дисертацията), както и списъци на използваните изображения, таблици и приложения (в края на разработката).

Дисертационният труд съдържа 16 изображения и 15 таблици.

Списъкът на използваната литература обхваща 194 литературни и информационни източника, на кирилица и на латиница. Те представляват книги, монографии, статии в научни и периодични издания, доклади, нормативни и стратегически документи, статистически справочници и интернет страници. Литературните и информационни източници са конкретно свързани с разработваната тематика и са използвани и цитирани на съответните места в текста.

Всяка от трите глави се състои от по три параграфа, като когато е подходящо те са разграничени на отделни по-малки части. Това създава впечатление за балансираност, както и, че и трите глави имат важно значение. Всяка глава завършва с изводи.

Структурата на дисертацията, включените компоненти (части) и тяхната последователност, отразява вижданията на авторката, което е предпоставка за разработването на труд, който се отличава със свои идеи и оригиналност. Това от своя страна е едно от най-важните изисквания за научни разработки от такъв вид.

Основните компоненти на дисертационния труд са малко на брой – 3 глави - и са свързани с общата тематика на разработката, което създава впечатление за единно и цялостно научно изследване, подчинено на общи тема и цел. Това впечатление се потвърждава и от самото съдържание, както и от изложението на дисертационния труд.

Преглед на съдържанието на дисертацията:

Съдържанието на дисертационния труд е подчинено на общата тематика и поставената цел, като липсват отклонения от темата в изложението на текста.

В увода е разкрита актуалността на разглежданата тематика в условията на развитието на Европейската общност и демократичните промени на страната. Представена е основната изследователска теза на изследването, а именно: *„системата за управление на регионално/междинно ниво в България (над-общинско и под-държавно) се нуждае от оптимизация (фиксиране на териториалния обхват, преразглеждане и преосмисляне на функциите и правомощията на управленските структури), с цел осъществяването на по-ефективна политика за регионално развитие за преодоляване на отчитаните проблеми и по-концентрирано и ефективно използване на помощта от Структурните фондове на ЕС за балансирано развитие на българските региони.“*

Така формулираната теза е декомпозирана от авторката на дисертацията в три работни хипотези, които да определят нейното приемане или отхвърляне. Формулираните хипотези спомагат авторката да постигне целта на дисертацията. Целта на дисертационния труд е формулирана точно и ясно, а задачите, които авторката трябва да изпълни в процеса на работата си за достигане на тази цел са структурирани по смисъл и значение. По-конкретно целта е: да се изследва *„динамиката на обстоятелствата, довели до териториалното и административно състояние на регионалното ниво (област и район за планиране) в страната към настоящия момент, чрез проследяване на основните насоки на процеса на европеизация, провежданата регионална политика, процесите и формираните идеи за децентрализация на регионално ниво в страната, тенденциите по отношение на регионализацията в държавите-членки на ЕС и прилагането на Оперативна програма „Регионално развитие“ от 2007 година насам.“*

В тази уводна част са посочени и обекта и предмета на изследването, както и използваните методи. Разгледани са мястото и фокуса на изследването. Определени са ограниченията на изследването и е представена обща характеристика на дисертацията.

Следващата първа глава се отличава с теоретико-методологичен характер. В нея е представен обзор на основните процеси, свързани с началото на въвеждането на демократично управление и европеизация на България и съответно формирането на модела на териториалното управление на страната. Въведени са основните понятия, свързани с тематиката на дисертационния труд. Разгледани са същността, значението и употребата на понятието „регион“. Направено е задълбочено изследване на външните (европеизацията и европейската политика за сближаване) и вътрешните фактори (децентрализация и деконцентрация), имащи отношение към регионализацията. Анализирани са въпросите за същността, значението и видовете регионализация. Тук са проследени също нормативно-правните особености в развитието на регионализацията в България. Включено е разглеждане на влиянието на преговорния процес за присъединяване към ЕС като външен фактор върху териториалната организация и регионалната политика в страната. Направен е преглед на административно-териториалното деление на България като са посочени компетенциите на териториалните общности. Разкрита е формираната нормативна рамка за регионално развитие и произтичащата от това институционална рамка на регионално ниво в следствие от прилаганата регионална политика на правителството като вътрешен фактор. Отделено е необходимото място и внимание и на развитието на идеите и процесите на регионализация в държавите от ЕС. Описани са спецификите на регионализацията и осъществяваните реформи на държавите-членки както от Западна, така и от Централна и Източна Европа. Представени са опити за въвеждане на общ документ за регионално самоуправление на европейско ниво, а също и за класификация на регионите в Европа.

Глава втора разглежда въпросите и проблемите при осъществяването на процеса на регионализация в България. Проследява се развитието на идеите, подхода и предложените варианти за реализация на децентрализация на регионално ниво в България на фона на извършваната децентрализация на местно ниво. Тук на базата на задълбочен анализ е показана връзката между програмните периоди на политиката за сближаване на ЕС и приоритетите и опита от изпълнението на Оперативната програма за регионално развитие в България и предизвикателствата пред прилаганата регионална политика по отношение на промените в Закона за регионалното развитие, отнасящи се до регионално ниво. Необходимостта от анализа се обосновава от факта, че въпросите на децентрализацията и регионалното развитие на страната са свързани с политиката на сближаване и ползване на средства по фондове на ЕС. Общият анализ е подкрепен с изследване на подходите на териториалните реформи и развитието на процеса на регионализация в две страни-членки на ЕС – Република Гърция и Република Чехия. Държавите са подходящо избрани и илюстрират защитените в дисертацията изводи.

Трета глава е посветена на новия подход и бъдещо развитие на процеса на регионализация в България. Задълбочено се изследва как България се адаптира към новата парадигма за прилагане на интегриран териториален подход на регионално развитие. Описва се и се анализира новият регионален подход в политиката на сближаване на ЕС за периода 2021-2027 г. Отделено е необходимото внимание на предложенията за промени на класификацията NUTS в България във връзка с подготовката за реализиране на следващия програмен период. Описано е приложението на нови подходи при формиране на регионалната политика в страната. В тази връзка значително внимание е обърнато на подхода в България за програмиране на Оперативна програма Регионално развитие и новия начин на формирането на регионалната политика. Главата завършва с разглеждане и анализ на резултатите от проведени

полуструктурирани интервюта, както и проучване на документи, литературни и информационни източници с оглед разкриване на предизвикателствата и насоките за по-нататъшно развитие на процеса на регионализация в България. В тази връзка хронологично са посочени характеристиките и проблемите на процеса на децентрализация на регионално ниво в страната и са очертани основните постижения и предизвикателствата, пред които е бил изправен процеса на регионализация в България. На тази основа е разработена хипотетична прогноза, като са идентифицирани възможни сценарии за бъдещото развитие на регионализацията в страната за следващите години.

В заключителната част са формулирани обобщения и изводи, които кореспондират с цялостната тематика на представеното изследване в разработката.

Степен на познаване на състоянието на проблема и творческа интерпретация на литературния материал:

Дисертантката е подбрала подходящи литературни и информационни източници, конкретно свързани с темата на дисертационния труд. Тя умело интерпретира и анализира именно тези въпроси в тях, които имат отношение към проучваната тематика. От представения анализ ясно проличават знанията и компетенциите на авторката относно изследваните проблеми на развитието на процеса на регионализация в България, както и относно идеите, концепциите и принципите на управление на регионално ниво.

Съответствие на избраната методика на изследване и поставената цел и задачи на дисертационния труд с постигнатите резултати и приноси:

Дисертантката е изпълнила поставените в дисертационния труд задачи. Тя точно е посочила и дефинирала основните концепции, понятия и процеси, във връзка с тематиката на изследването, свързани с осъществяване на процеса на регионализация. Извела е основните тенденции в подходите между държавите от Западна и Централна и Източна Европа в развитието на идеите и процесите за регионализация. Анализирала е ролята и влиянието на европеизацията изразяваща се във „външен“ фактор от страна на ЕС и на „вътрешните“ за държавата процеси, участници и институции в процесите на формиране на настоящата административно-териториална структура и регионална политика в България. Проучила е протичащите процеси и формираните идеи за децентрализация на регионално ниво, като част от провежданата политика на регионално развитие в страната и връзката им с прилаганата Оперативна програма за регионално развитие. Извела е основните предизвикателства и е очертала предположения за бъдещото развитие на процеса на регионализация в Република България на база на направените промени в структурите на Регионалния съвет за развитие в районите за планиране със Закона за регионалното развитие. С постигането на резултатите при изпълнението на тези задачи дисертантката е постигнала целта на дисертационния труд.

Поставените цел и задачи съответстват и на постигнатите научни приноси, представени в дисертационния труд. Методите на изследване използвани в дисертационния труд за постигане на целта, задачите и съответните резултати може да се обобщят като проучване и анализ на литература, документи и официални статистически данни, както и провеждане на полуструктурирани интервюта с експерти от практиката в областта на регионалното управление и развитие. Считаю, че тези методи са подходящи за успешно постигане на резултатите на дисертационния труд. Въпросите за регионалното развитие и управлението на регионално равнище са разгледани именно в тези информационни и литературни източници и документи, които следва да бъдат проучени и анализирани. Статистическите данни позволяват да се направят задълбочен и пълен анализ и точни оценки на проблемите по разглежданата тематика. Полуструктурираните интервюта със специалисти и експерти спомагат за допълване и по-пълно и задълбочено интерпретиране на информацията от анализите на документите, литературните и информационните източници, и от статистическите данни.

Оценка на научните и/ или научноприложните приноси на дисертационния труд:

Елица Грамадска е обособила четири конкретни научни или научно-приложни приноси на своя дисертационен труд, които е формулирала по следния начин: „(1) На базата на информация от разнородни български и чуждестранни източници и проведени интервюта е направено проследяване, обобщаване и анализ на идеите и предложенията за регионализация в страната в периода 1990-2020 г. (2) След хронологично проследяване на постиженията и предизвикателствата пред идеите за регионализация в Република България са изведени и анализирани четири периода в развитието на процеса на регионализация или децентрализация на регионално ниво за периода 1990-2020 г. (3) Направен е опит за идентифициране на възможни сценарии за бъдещо развитие на регионализацията на база на отчетените проблеми досега и предложени нов подход в регионалната политика за следващите 10 години. (4) Изведени са основните пречки пред осъществяване на регионализация и са идентифицирани най-съществените причини, довели до обособяването на тези пречки.”

В своя дисертационен труд Елица Грамадска е направила ново проучване на идеите и предложенията за регионализация в България, като е извела основните пречки пред този процес и причините за тях. На тази основа авторката е извела периодите в развитието на децентрализацията на регионално ниво в страната, а така също е посочила възможни сценарии за бъдещото развитие на регионализацията и е предложила нов подход в развитието на регионалната политика за следващите десет години.

Съгласна съм с така формулираните приноси и считам, че те имат важно значение за последващи научни изследвания, както и за приложението на науката за управление на регионално ниво, при изготвяне на стратегически и програмни документи и т.н. Постигнатите резултати и приноси в дисертацията биха били от полза за практиката по предприемане на подходящи, основани на научен подход, политика, мерки и инициативи по отношение на развитието на процесите на регионализация в Република България.

Данни за автореферата:

Авторефератът точно и синтезирано, в обобщен вид представя структурата и съдържанието на дисертационния труд. Посочени са най-важните моменти и постигнати резултати от цялостното научно изследване, представено в дисертационния труд.

Преценка на публикациите по дисертационния труд:

Елица Грамадска е представила три самостоятелни публикации по темата на дисертационния труд. Те са публикувани в утвърдени научни списания с научно рецензиране: Годишник на СУ “Св. Климент Охридски”, Геолого-географски факултет, Книга 2 – География и Международно списание Knowledge – International Journal.

Мнения, препоръки и бележки:

Според мен е по-подходящо литературните и информационни източници в библиографията да се представят като общ списък по азбучен ред, първо тези на кирилица, а след това тези на латиница, а не да се обособяват в отделни групи, тъй като е спорно дали някои източници трябва да бъдат отнесени в една или в друга група. Освен това наименованията на някои групи не изразяват ясно разграничение в техния състав на взаимноизключващи се категории от видове литературни и информационни източници. Също считам, че би могло малко по-подробно да се опише използваната методика, да се обосновават избраните методи, да се даде малко повече информация за интервютата и т.н.

Тези незначителни бележки не намаляват стойността на предложениия труд.

Дисертационният труд представлява цялостно завършено проучване по въпросите на изследваната тематика. Но тези въпроси са свързани и с редица други научни и практико-приложни проблеми в областта на управлението на регионално ниво и регионалното развитие. Ето защо като препоръка към авторката, бих предложила да

продължи да изследва въпроси и проблеми на управлението на регионално ниво, които са извън обхвата на представеното в дисертационния труд изследване, но имат връзка с него, в ролята си на експерт и изследовател с подходящите познания и умения.

Цялостното ми впечатление и мнение за дисертационния труд е, че той представлява научна разработка по изключително актуална и значима тема, както за научните среди, така и за практиката на управлението на регионално ниво в България с оглед постигане на подходящо регионално развитие на страната. Чрез своя труд дисертантката демонстрира задълбочени познания в областта на разглежданата тематика. Тя умело и с вещина интерпретира и анализира сложните въпроси, свързани с регионализацията, децентрализацията, европеизацията и регионалната политика. Като цяло, авторката показва отлични способности за извършване на задълбочени анализи и научни изследвания. В своя дисертационен труд дисертантката по подходящ начин е използвала научен подход и инструментариум за извършване на едно цялостно и завършено, самостоятелно научно изследване. Структурата и съдържанието на дисертационния труд отразяват вижданията на авторката и придават оригиналност на цялостната разработка. Всички разгледани въпроси се подчиняват на една обща тематика, като не са констатирани отклонения от темата. Разглежданите въпроси допълват и разширяват познанията в областта на регионализацията в България и в ЕС. Дисертантката успешно е изпълнила задачите и постигнала целта на дисертационния труд. В резултат на това тя е реализирала значими научно-приложни приноси, които биха могли да доведат до значителни ползи, свързани с прилагане на ефективни управленски практики на регионално ниво за постигане на устойчиво регионално развитие.

Заклучение:

В заключение, авторката Елица Грамадска отговаря на изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Софийски университет „Св. Климент Охридски“ за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“ в Научна област: „Администрация и управление“ за своя дисертационен труд на тема: Развитие на регионализацията в Република България. Притежава магистърска степен. Отчислена е с право на защита. Отговаря на минималните национални изисквания. Притежава необходимият брой публикации по темата на дисертацията. Кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способност за провеждане на самостоятелни научни изследвания. Демонстрирано е много добро познание по въпросите на регионализацията в България. Използвани са придобитите знания за надграждане на разбирането по въпросите за управление на регионално ниво. Разкрити са умения за добра интерпретация и задълбочен анализ на проблемите по изследваната тематика. Постигнати са научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален и ценен принос в науката за управление и областта регионално развитие.

С оглед на посочените в настоящото становище аргументи убедено и ясно заявявам своята положителна оценка на представения дисертационен труд и предлагам Научното жури да присъди образователна и научна степен „Доктор“ на Елица Грамадска.

Дата:

27.08.2021 г.

Член на журито:

/доц. д-р Е. Петкова/